

KRIMINALISTIČKO – KRIMINOLOŠKE SPECIFIČNOSTI EKOLOŠKOG KRIMINALITETA

CRIMINALISTIC -CRIMINOLOGY SPECIFICS OF ECOLOGICAL CRIMINALITY

Nedžad Korajlić

Pravni fakultet Univerziteta u Travniku, Bosna i Hercegovina

Almin Dautbegović

Pravni fakultet Univerziteta u Zenici, Bosna i Hercegovina

Driton Muharremi

Pravni fakultet Univerziteta „AAB-Riinvest“ u Prištini, Kosovo

Maida Bećirović

FIPA-Agencija za unapređenje stranih investicija u Bosni i Hercegovini

SAŽETAK

Raznovrsnost i rasprostranjenost izvora i oblika ugrožavanja životne sredine uslovljava primjenu raznovrsnih krivično-pravnih, kriminoloških i kriminalističkih instrumenata, koji treba da definišu i urede pitanja iz oblasti zaštite životne sredine, ali i otkrivanja, razjašnjavanja i dokazivanja izvršenih krivičnih djela iz oblasti ekološkog kriminaliteta. Povećanje stope ovog kriminaliteta, kao i njihovih uzroka, pojavnih oblika i na kraju posljedica, zahtijeva od vladinih i nevladinih agencija, kao i šire društvene zajednice unapređenje i usavršavanje svih oblika, kako preventivnih, tako i represivnih metoda i tehnika.

Ključne riječi: ekologija, životna sredina, ekološki kriminalitet, specifičnosti ekološkog kriminaliteta.

Key words: ecology, environment, the ecological criminality, specifics of ecological criminality.

ABSTRACT

Diversity and spreading of resources and forms of environment risks, determines application of different kinds of criminal-legal instruments, criminalistic – criminology instruments, that are supposed to define and settle down issues of environmental and spatial area and discovery,

explanation and confirmation of criminal offences committed in ecological criminality area. Due to the increase of the number of this kind of criminality and conditions that caused appearance of such offences and their consequences, it is required by the agency which is supposed to implement the law and it is also required by the entire society for improvement and perfectionism of all kinds of preventive measures as well as repressive methods and techniques.

1. UVOD

Ekološki kriminalitet je poseban vid kriminaliteta koji ima za posledicu zagađenje okoline u većem obimu ili na širem području, čime se dovodi u opasnost život i zdravlje ljudi ili uzrokuje uništenje biljnog ili životinjskog svijeta većih razmjera. Ovaj kriminalitet je zadnjih godina posebno aktuelan uslijed naglog razvoja nauke i tehnike i uvođenja novih tehnologija, korištenja novih i moćnih izvora energije, te izgradnje velikog broja industrijskih postrojenja i razvoja velikih urbanih sredina. Pored klasičnih tijela represije, u suzbijanju ovog kriminaliteta veliku ulogu imaju razne inspekcije, zavodi, nevladine organizacije i druge ustanove.¹⁰² Profilisanje pojava oblika kriminalnog djelovanja, njihovo pravno i krivično normiranje, ali i uočavanje sve ozbiljnijih poremećaja prirode učinili su ekološki kriminalitet jednim od savremenih

¹⁰² N. Korajlić, *Kriminalistička metodika*, Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo, 2008., str.439.

ugrožavajućih faktora bezbjednosti. *Formalno-pravno ekološki kriminalitet se može definisati kao skup različitih aktivnosti pravnog ili fizičkog lica, uperenih na ugrožavanje životne sredine, a koje su krivičnim zakonima i drugim pravnim propisima određena kao krivična djela, privredni prijestupi ili prekršaji.*

Međutim, zaštita i unapređivanje čovjekove sredine vrlo je složeno pitanje. Ono se razmatra ne samo u odnosu prirode i čovjeka, već i kroz društveno-privredne odnose, jer kao izvori zagađivanja javljaju se različiti objekti, npr. objekti bazne hemijske industrije, rafinerije nafte, cementare, željezare, tvornice pesticida i otrova i sl. Značajno zagađivanje nastaje i neracionalnom i nekontroliranom primjenom raznih hemijskih i drugih sredstava u poljoprivrednoj proizvodnji i zaštiti šuma od štetočina i sl.¹⁰³

Prije prelaska na definisanje pojma životne sredine nužno je, kako navodi *M. Bošković*, razmotriti različitu terminologiju i nedosljednost u označavanju ovog pojma. Prisutno je nekoliko različitih termina, kao što su: *životna sredina, čovjekova životna sredina, čovjekova okolina, prirodna okolina, čovjekovo okruženje, čovjekova sredina, prirodna sredina, zdrava sredina, habitat, okoliš i ekosistem*. Ova različita terminologija postoji u stručnoj literaturi, u određenim zakonima i u svakodnevnom govoru kada je riječ o ekološkoj¹⁰⁴ problematici. Analizirajući navedene terminološke razlike, može se zaključiti da ti pojmovi, uglavnom, označavaju isti sadržaj, odnosno da terminološki različito određuju istu pojavu. Opredijelili smo se za termin *životna sredina* jer on podrazumijeva cjelokupnu sredinu u kojoj žive i rade sva bića na zemlji. *Životna sredina* je širi pojam od termina *čovjekova sredina* ili *čovjekova životna sredina*, čiji se sadržaji, uglavnom, odnose na životnu sredinu s aspekta rada i života čovjeka.

¹⁰³ M. Bošković, *Kriminalistička metodika I*, Policijska akademija, 2005., str.396.

¹⁰⁴ Ekologija je dio biologije koji se bavi proučavanjem načina života pojedinih životinja, njihovom nastambom i odnosom prema živoj i neživoj okolini, njihovom raširenošću na Zemlji, kao i svim ostalim životnim pojavama koje su u bilo kakvoj svezi s njima. D. Modly, N. Korajlić, *Kriminalistički rječnik*, Centar za kulturu i obrazovanje, Tešanj, 2002., str.100.

2. KRIVICHNOPRAVNA ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE

Međunarodni sporazumi i zakoni pojedinih država štite životnu sredinu i ugrožene vrste, no pritisci koji rezultiraju njihovim kršenjem su ogromni. U igri su velike svote novca, a siromaštvo, neinformiranost i kulturne razlike otežavaju provođenje zakona. I u razvijenim i u nerazvijenim državama pohlepa i korupcija mogu nadvladati brigu za životnu sredinu. Vlade pojedinih država znaju biti neodlučne ako npr. zaštita životne sredine znači zatvaranje hemijskog pogona i otpuštanje radnika. Rješavanje tih problema je komplicirano, no zato je otkrivanje zločina protiv životne sredine relativno jednostavno, jer moderne forenzične metode znatno su olakšale otkrivanje kriminalaca koji trguju ugroženim vrstama ili zagađuju i uništavaju životne sredine. No, zbog činjenice da mnoga od tih nezakonitih ponašanja nisu ograničena samo na jednu državu, te radi raznorodnih interesa i nedostatka političke volje, takvi slučajevi rijetko završavaju na sudu.

Zavisno od oblika i metoda izvršenja protivpravnog akta, kao i od težine posljedice, ova nedopuštena ponašanja možemo klasifikovati u tri grupe: 1) *prekršaji*, 2) *privredni prijestupi* i 3) *krivična djela*. Prekršaji i privredni prijestupi predstavljaju djela sa najčešće umjerenim intenzitetom posljedice, a negativan efekt činjenja ovih krivičnih djela ne doprinosi ozbiljnom narušavanju prirodnih tokova, kvaliteta životne sredine ili zdravlja ljudi, pa su iz tog razloga i kazne znatno blaže, odnosno najčešće novčane.

Krivična djela predstavljaju ozbiljnije i teže nepoštovanje pravnih normi. Ova djela izazivaju najčešće ozbiljne posljedice po životnu sredinu i stanovništvo, a time predstavljaju i najteži oblik ekološkog kriminaliteta. Akti krivičnih djela normirani su krivičnim zakonima, a s obzirom na ovu, kao i na činjenice o težini povrede prava i štetnim posljedicama, ovi oblici kriminalnog djelovanja čine grupu djela ekološkog kriminaliteta. Za potrebe ovoga rada i za svakidašnju praktičnu aktivnost svih organa koji djeluju preventivno i represivno s ciljem zaštite životne sredine, u potpunosti zadovoljava tumačenje o objektu zaštite krivičnih djela iz glave XXVI KZ FBiH, (čl. 303-319.), koje daje *Petrović B; Jovašević D.*¹⁰⁵ Dakle, „objekt zaštite ovih krivičnih djela je priroda u najširem smislu riječi. Nju čine: prirodna bogatstva, čovjekova životna i radna sredina kao i poljoprivreda. No, u osnovi zaštite

¹⁰⁵ B. Petrović, D. Jovašević, *Krivično pravo posebni dio*, Pravni fakultet, Sarajevo, 2005., str.265-266.

ovih krivičnih djela jesu prirodni uslovi za život i rad čovjeka koji omogućuju njegovo rađanje, život i rad. S druge strane, tehničko-tehnološki razvoj i moderne tekovine industrijske revolucije posljednjih decenija su stvorili mnoge nove izvore ugrožavanja života i zdravlja ljudi kroz uništenje i upropašćivanje životne i radne sredine čovjeka. Djela zaštite od krivičnih djela protiv životne sredine, poljoprivrede i prirodnih dobara čine dvije grupe djela koja imaju zajednički zaštitni objekt. Prva grupa djela nastoji da se očuvaju prirodni uslovi života: vazduh, voda, zemljište, flora, fauna, ishrana od tehnološkog zagađenja koje stvaraju moderna industrija, saobraćaj i tehničko-tehnološki razvoj. Drugom grupom djela se zapravo štiti poljoprivreda kao jedna od osnovnih grana privrede kojom se omogućava ishrana stanovništva, a time i osnove za njegovo očuvanje i razvoj.“

3. SPECIFIČNOSTI ISTRAŽIVANJA EKOLOŠKOG KRIMINALITETA

Ekološki kriminalitet, kao dio sveukupnog savremenog kriminaliteta, ima niz specifičnosti koje upravo karakterišu savremeni kriminalitet, kao što su: *masovnost, dinamičnost, adekvatan stepen organizovanosti, stalna ekspanzija i prisutnost elemenata inostranosti, kao i vještine prilagođavanja novonastalim društvenopolitičkim i ekonomskim odnosima*. Svakodnevno korišćenje i primjena dostignuća nauke i tehnike ubrzali su razvoj proizvodnih snaga, izgradnju savremenih industrijskih giganata, modernu urbanizaciju i otkrivanje novih energetskih izvora. Nastao na osnovu takvog razvoja, ekološki kriminalitet pokazuje svojstva dinamičnosti i ekspanzije i sve više ispoljava element inostranosti, jer se zagađivanje ne može zaustaviti administrativnim mjerama ni državnim granicama.

Masovnost, kao jedna od bitnih karakteristika savremenog kriminaliteta, prema našem mišljenju može se kao jedno od bitnih svojstava pripisati i ekološkom kriminalitetu. Stoga se ne možemo složiti s mišljenjem onih koji smatraju da je u svakidašnjem životu prisutan mali broj ekoloških krivičnih djela. Ta tvrdnja je samo prividno tačna. Naime, mali je broj otkrivenih i registrovanih krivičnih djela iz oblasti ekološkog kriminaliteta, tj. podnesenih izvještaja (krivičnih prijava), a taj broj je još manji u domenu optuženja i osuđujućih presuda. Mnogo je veći broj izvršenih ekoloških krivičnih djela koja nisu otkrivena i dokazana, a njihovi učinioци nisu prijavljeni nadležnom tužilaštvu. Ustvari, riječ je o izvršenim ekološkim

krivičnim djelima, privrednim prijestupima ili prekršajima koji nisu evidentirani ni u jednom statističkom izvještaju (policije, tužilaštva, suda), pa se njihov stvarni broj i ne zna. U pitanju je faktički „*tamna brojka*“ ekološkog kriminaliteta koja ukazuje na broj izvršenih a neotkrivenih krivičnih djela kojima se štiti životna sredina. Očigledno je da statistika državnih organa ne predstavlja realan odraz stvarnog stanja broja izvršenih ovih delikata, pa se stoga na osnovu nje ne može donijeti objektivan zaključak, već se može govoriti samo o broju evidentiranih zabranjenih ponašanja (krivičnih djela, privrednih prijestupa, prekršaja) iz domena zaštite životne sredine.

Najčešći izvori saznanja su sredstva javnog informisanja, djelatnost inspekcijских organa i zavoda i operativna aktivnost ovlaštenih službenih lica. Prijavljivanje vrše i građani koji žive na ugroženim područjima, a do saznanja se dolazi i na osnovu anonimnih i pseudonimnih prijava. Interesantno je da, bez obzira na posljedice koje izaziva, rijetki su slučajevi samoprijavljivanja, tj. izvršioци ovih krivičnih djela ne prijavljuju svoju kriminalnu djelatnost, odnosno privredni prijestup ili prekršaj. U praksi postoje mnogobrojni problemi koji otežavaju i komplikuju potpunija saznanja o ekološkoj situaciji i o uočavanju novih oblika ispoljavanja ekoloških krivičnih djela. Potrebna su i odgovarajuća stručna znanja kako bi se pronašli adekvatniji izvori saznanja i izvršio stručniji izbor operativno-taktičkog načina postupanja u svakom konkretnom slučaju kada postoje osnovi sumnje da je izvršeno ekološko krivično djelo. Zbog toga je potrebno da ovlaštena službena lica, inspekcijски organi i inspektor za zaštitu životne sredine stalno rade na poboljšanju i usavršavanju postojećih i pronalaženju novih načina saznanja i pribavljanja ekoloških informacija. S tim ciljem ovi organi bi trebalo da utvrde najveće i najčešće zagađivače, kao i potencijalne zagađivače, i da prema njima usmjere određenu aktivnost, kako bi blagovremeno bili informisani o slučajevima ugrožavanja životne sredine za koje postoje osnovane sumnje da su prouzrokovani izvršenjem nekog od ekoloških krivičnih djela. Jedan dio ovih zadataka mogu uspješno da rade i ovlaštena službena lica izvršavajući svakodnevne zadatke.

Efikasno djelovanje i brzi izlazak na mjesto događaja, pravilno obezbjeđenje lica mjesta i blagovremeno uključivanje u rad odgovarajućih vještaka, ima višestruki kriminalistički značaj. Timski rad uviđajne ekipe omogućava posvećivanje pune pažnje specifičnostima tragova i predmeta i blagovremenom uzimanju uzorka, kako bi se primjenom naučnih metoda obezbijedili kvalitetni dokazi. Ovakvo postupanje, uz primjenu

određenih kriminalističkih metoda, podrazumijeva da će dobijene informacije biti adekvatne stvarnom činjeničnom stanju konkretnog zagađivanja, što znači da će dobiti relevantne informacije koje jedino mogu da usmjere dalji tok kriminalističke obrade.

Na osnovu tragova i predmeta pronađenih na mjestu događaja i podataka dobijenih u razgovorima, ovlaštena službena lica, uz konsultaciju s vještacima odgovarajuće struke i u saradnji s nadležnim inspekcijskim organima, preduzimaju određene mjere kako bi razjasnili i dokazali krivično djelo, privredni prijestup ili prekršaj, ne čekajući završetak uviđaja.

Operativna djelatnost na razjašnjavanju i dokazivanju ovih delikata mora započeti odmah po dobijanju informacija, koje omogućavaju postavljanje verzija i planiranje daljih operativno-taktičkih i tehničkih mjera i radnji, kao i istražnih radnji. Suprotno je kriminalističkim pravilima da se čeka na završetak uviđaja, jer tako protiče dragocjeno vrijeme, a s njim i mogućnost prikupljanja novih relevantnih informacija. Upravo s vršenjem uviđaja odvija se i operativna djelatnost na razjašnjavanju krivičnog djela i prikupljanju činjenica koje mogu poslužiti kao dokaz u krivičnom postupku. Tokom uviđaja i drugih radnji dokazivanja neophodno je usmjeriti pažnju na pronalazjenje i prikupljanje relevantnih materijalnih tragova i na pravilno vještačenje, kao i na prikupljanje raspoloživih operativnih informacija. Uviđaj mora biti prilagođen svim specifičnostima ovog ekološkog delikta i u funkciji njegovog potpunog razjašnjavanja i dokazivanja. Određena vještačenja moraju biti završena u najkraćem roku, kako bi nove informacije i činjenice poslužile za planiranje novih verzija i usmjeravanje daljeg toka kriminalističke obrade. Mišljenje vještaka ima posebnu ulogu i značaj i direktno utiče na ishod postupka. Bitno je prilikom izbora vještaka voditi računa o tome da to bude lice odgovarajuće struke, odnosno institucija koja može kompletno i stručno da obavi vještačenje pronađenih tragova i predmeta i da svojim mišljenjem obuhvati sva pravno relevantna pitanja. Uviđaj često mora da se vrši na velikom prostoru, da obuhvati velike teritorije i akvatorije (na zemlji, na vodi i pod vodom) i veći broj ekoloških objekata. Kada u atmosferu odlaze gasovi, para, prašina, zagađivanje se prostire kilometrima. Uviđaj mora obuhvatiti cjelokupnu oblast zagađivanja. S obzirom na činjenicu da se uviđaj uglavnom obavlja na širem području, a polazeći od iznesenog mišljenja o sastavu uviđajne ekipe, potrebno je da ova ekipa bude sastavljena od više predstavnika, kako bi se uviđaj mogao uspješno

obaviti na cijelom području zagađivanja, pri čemu je nužno prethodno podijeliti mjesto događaja na posebne segmente. Tokom uviđaja obavezno je pregledati određena postrojenja, uređaje i aparate čija je namjena u funkciji zaštite životne sredine i utvrditi njihovu ispravnost i funkcionisanje u vrijeme nastupanja zagađivanja. Stoga je kod ovih krivičnih djela nužno praktikovati situaciona vještačenja, gdje vještaci neposrednim prisustvom na licu mjesta sagledavaju ekološku situaciju sa svim postojećim problemima, pa su u toku cijelog događaja, što upravo daje operativnu dimenziju ovim ekspertizama.

Osim navedenih radnji, u toku uviđaja treba obavezno pregledati određenu dokumentaciju koja je u uzročnoj vezi sa zagađivanjem životne sredine. Prema potrebi treba je oduzeti i propisno zapečatiti, a kasnije izvršiti vještačenja, vodeći računa o mogućim falsifikatima, uništenju ili nestanku dijela dokumentacije. U tom slučaju treba odmah preduzeti adekvatne mjere i radnje kako bi se pronašla, bez obzira na to u kakvom se stanju nalazi. Takođe, tokom uviđaja treba obaviti potrebne razgovore sa svim licima kojima su poznate bilo kakve činjenice povodom konkretnog događaja, kako bi se izbjegle promjene iskaza usljed eventualnih različitih uticaja, a čiji interesi nisu u funkciji krivičnog gonjenja odgovornih lica za učinjeno zabranjeno djelo iz oblasti ekologije. Zbog toga još u fazi uviđaja potrebno je angažovati nadležne inspekcijske organe, koji treba odmah da se uključe u dalji tok kriminalističke obrade, kako bi kao specijalizovani organi zajedničkim djelovanjem i saradnjom s ovlaštenim službenim licima doprinijeli prikupljanju kvalitetnih činjenica za daljnji tok postupka. U postupku razjašnjavanja i dokazivanja ovih delikata postoje raznovrsna vještačenja, kao što su: sudskomedicinska, ihtiološka, veterinarska, biološka, hidrometeorološka, tehnička, tehnološka, kao i druge vrste vještačenja u zavisnosti od konkretne ekološke situacije.

Da bi se otkrio izvršilac ovih delikata i odgovorilo na zlatna pitanja kriminalistike, potrebno je, na osnovu već prikupljenih činjenica, istraživanje usmjeriti na lokaciju neposrednog izvora zagađivanja, jer je izvršilac morao djelovati na tom prostoru u obimu koji predstavlja krivično djelo, privredni prijestup ili prekršaj. Na osnovu pronađenih tragova, rezultata vještačenja, prikupljenih obavještenja, informacija i drugih korisnih činjenica i okolnosti, uz analizu odgovarajuće dokumentacije postavljaju se verzije o mogućem krugu izvršilaca konkretnog delikta. Postavljene verzije se provjeravaju realizacijom planiranih operativno-taktičkih i istražnih radnji.

U tom postupku se eliminišu neosnovane verzije, a na osnovu novih indicija postavljaju se nove, sve dok se ne dođe do verzije koja ukazuje na izvršioca određenog delikta i koja je potkrijepljena adekvatnim ličnim i materijalnim dokazima.

Složenost oblika i subjekata ugrožavanja životne sredine, kao i ekološke, socio-ekonomske i bezbjednosne posljedice počinjenih akata usloveli su da se iz kišobrana forenzičkih disciplina razviju specifične metode i tehnike otkrivanja i vještačenja, jednim imenom nazvane *environmentalnom forenzikom*¹⁰⁶. **Najznačajnije metode i tehnike environmentalne forenzike, koje su svoju potvrdu relevantnosti doživjele i tokom različitih sudskih procesa za djela ekološkog kriminaliteta, jesu:**¹⁰⁷ hronološka studija staništa, izrada fotografskih snimaka, hemijski otisci i vremenske analize upotrebom radioaktivnih izotopa. Poput drugih forenzičkih disciplina, i environmentalna forenzika treba da pomogne utvrđivanju odgovora na pitanja Ko? Kako? Kada? Gdje? Čime? i Zašto? je počinio određeno djelo. U tom cilju environmentalna forenzika inkorporira saznanja različitih naučnih oblasti (ekologija, hemija, biologija, fizika, meteorologija, istorija, geografija, geologija, hidrologija i dr.) i koristi različita tehnička sredstva kako bi utvrdila postojanje ili izvršenje određenog delikta prema životnoj sredini i zdravlju ljudi, procijenila posljedice i, svakako, ukazala ili pomogla da se ukaže na izvršioca određenog nedozvoljenog ponašanja, odnosno svojim saznanjima pomogla rekonstrukciji sa vremenskog, prostornog ili tehničko-tehnološkog aspekta.¹⁰⁸

4. ZAKLJUČAK

Za uspješno otkrivanje, razjašnjavanje, dokazivanje, sprječavanje i suzbijanje ekološkog kriminaliteta pretpostavka je postojanje odgovarajućih standarda o kvalitetu života koji se želi postići ili održati. Da bi se sve to postiglo, neophodno je donijeti odgovarajuću zakonsku regulativu i educirati pripadnike svih vladinih i nevladinih agencija koji kontrolišu primjenu zakonske regulative. Dakle, kao jedan veoma važan faktor u ekološkom kriminalitetu je educiranost pripadnika agencija za provedbu zakona, naročito onih koji su po linijama rada usmjereni na ovu problematiku. Međutim, ne smije se zanemariti ni tehničko-tehnološka opremljenost tih agencija, koje veoma često zbog nerazumijevanja vlasti na različitim nivoima, ostaju zapostavljene i neadekvatno opremljene. Nedostatak stručnih i specijalizovanih kadrova negativno se odražava i utiče na postojanje mnogih problema koji se reflektuju još u fazi obezbjeđenja mjesta izvršenja ovih delikata. Specifičnost ovih delikata nalaže i posjedovanje posebnih stručnih znanja svih lica koja učestvuju u njegovom otkrivanju, razjašnjavanju i dokazivanju. U našoj praksi to nije slučaj, jer u razjašnjavanju i dokazivanju ekološkog krivičnog djela učestvuju lica kojima ova problematika nije dovoljno poznata. Zbog toga ovlaštena službena lica na svim nivoima treba da stiču znanja različitog nivoa i stepena sve do vrhunskih stručnjaka, kako bi tim obrazovanjem mogla udovoljiti zahtjevima koji im se postavljaju u obezbjeđivanju dokaza kod ovih zabranjenih ponašanja. Takođe, sama zakonska regulativa i tehničko-tehnološka opremljenost i stručna popunjenost neće imati adekvatnog efekta ako ne bude svijesti građana o značaju kvaliteta uslova života. U situacijama gdje je ispoljena nedozvoljena aktivnost na polju ekološkog kriminaliteta veoma značajnu ulogu igraju mediji i saradnja agencija za provedbu zakona sa medijima, gdje se moraju izgraditi partnerski odnosi, jer će sama obostrana saradnja doprinijeti boljem informisanju javnosti, koja bi u ovakvim situacijama trebala biti u toku potencijalnih prijetnji, kako bi pravovremeno mogli poduzeti aktivnosti na svojoj zaštiti.

¹⁰⁶ Naučno definisanje environmentalnu forenziku određuje kao disciplinu kriminalističke tehnike koja razvija i primjenjuje znanja, metode i sredstva otkrivanja, istrage, vještačenja materijalnih dokaza i razjašnjavanja delikata u oblasti ugrožavanja životne sredine.

¹⁰⁷ Opširnije vidjeti M. Bošković, Forenzika životne sredine - identifikacija dokaza počinjenih dela ekološkog kriminala, *Bezbednost*, br. 3., vol. 49., str. 132-143., 2007.

¹⁰⁸ M. Bošković, Forenzika životne sredine - identifikacija dokaza počinjenih dela ekološkog kriminala, *Bezbednost*, br. 3., vol. 49., str. 132-143., 2007.

5. LITERATURA

1. B. Petrović, D. Jovašević, Krivično pravo II, Pravni fakultet, Sarajevo, 2005.
2. D. Modly, M. Šuperina, N. Korajlić, Rječnik kriminalistike, Udruga kriminalista Hrvatske, Zagreb, 2008.
3. D. Modly, N. Korajlić, Kriminalistički rječnik, Centar za kulturu i obrazovanje, Tešanj, 2002.
4. Dž. R.de Žarden, Ekološka etika-Uvod u ekološku filozofiju, J.P.Službeni glasnik, Beograd., 2006.
5. M. Bošković, Forenzika životne sredine-identifikacija dokaza počinjenih dela ekološkog kriminala, Bezbednost, br. 3., vol. 49., str. 132-143., 2007.
6. M. Bošković, Kriminalistička metodika I, Policijska akademija, Beograd, 2005.
7. M. Muhović, Uvod u etiku, Graffo M d.o.o, Sarajevo, 2005.
8. N. Korajlić, Kriminalistička metodika, Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo, 2008.